

Psikanalist Bir Romancının Psikanalizi *Yalnızız*'da Yazarın Psikanalizi Üzerine Bir Uygulama

Yunus BALCI*

ÖZ

20. yüzyılın başlarından itibaren özellikle Freud ve onu takip edenlerin psikanaliz üzerine çalışmaları ve bunları sanatçıya ve sanat eserine uygulamaları, edebiyat alanında da edebi esere ve yazara karşı yeni bir perspektif yaratmıştır. Bu çerçevede metnin en küçük biriminden yazara kadar uzanan geniş bir alan psikanalitik bakışın malzemesi haline gelir. Bu yazının konusu olan yazar psikanalizi, bir anlamda yazarın eserindeki gizli stratejilerini keşfetmeyi amaçlar. Metnin gerçekte yazarın bilinçaltının bir yansıması olduğunu varsayarak iç bağlantıların arkasındaki gizli anlamları keşfetmeye çalışır.

Bu yazıda edebiyatımızda bu tarzda bir incelemeye en uygun yazarlardan biri olan Peyami Safa'nın *Yalnızız* romanı ele alınacak ve yazar psikanalizi bakımından incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yazar psikanalizi, Peyami Safa, *Yalnızız*.

ABSTRACT

Psychoanalysis of a Psychanalyst Novelist: An Essay on Peyami Safa's Psychoanalysis in his Novel *Yalnızız*

Since the early 20th century, especially works of Freud and his followers on psychoanalysis and psychoanalytical studies regarding the artists and arts have created new perspectives in literature. In this context, a wide area extending from the smallest piece of the text to the authors themselves became a material of psychoanalytic analysis. The subject of this article is "psychoanalysis of the writer" and it aims to explore the secret strategies of the authors in their works. Assuming the text is actually a reflection of the author's subconsciousness, it tries to discover the hidden meanings behind the internal connections.

* Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, DENİZLİ, e-posta: ybalci@pau.edu.tr



This paper tries to analyse Peyami Safa's novel *Yalnızız* in terms of the psychoanalysis of its author.

Key Words: Peyami Safa, *Yalnızız*, Author Psychoanalysis.

Giriş

Edebiyat araştırmalarının son yıllarda içli dışlı olduğu alanlardan birisi de hiç şüphe yok ki psikanalizdir. Özellikle 20. yüzyılın başlarından itibaren Freud'un ve onu izleyenlerin araştırmalarından hareketle edebiyat metni psikanaliz açısından bir inceleme malzemesi olarak ele alınmaya ve yorumlanmaya başlanır. Edebi metnin en küçük biriminden, metnin yazarına kadar uzanan geniş bir alanı içine alan edebiyat ve psikanaliz ilişkisinin bir tarafını da yazarın psikanalizi oluşturur. Freud'un "bir çocuk oyun oynarken ne yapıyorsa, bir yazar da eserini yazarken aynı şeyi yapar" görüşünden hareketle geliştirilen yazar psikanalizi, bir nevi yazarın eserinde savunma stratejilerini aramayı hedefler. Metinde tekrar eden temalar, fanteziler, kullanılan dil vs. aslında bir anlamda yazarın iç çatışmalarının bir yansıması ve kendini yeniden gerçekleştirmesinin bir yolu olur.

Psikanalizmin edebiyat metinlerinin yorumlanmasında kullanılmasının ilk önde gelen isimlerinden biri şüphesiz Freud'dur. Metnin, yazarının bilinçaltının bir yansıması olduğu iddiasına bağlı olarak metnin iç dinamiklerini, dil ve üslubunu incelemeye ve gerek buradan hareketle bunu yazan yazarın psikanalizini yapmaya yönelik psikanalitik yöntemin bugün oldukça geniş bir perspektif kazandığı görülmektedir.

Psikanalitik edebiyat eleştirisi sadece metnin kahramanının psikanalizini yapmakla kalmaz, onun yazarın zihniyle bağlantısını da sorgular; zira yaratıcı süreç de tıpkı rüyalar gibi baskılanmış bilinç ötesinden beslenir. Edebi eser tıpkı rüyalar gibi gerçeklikten beslenen birer fiksiyondur. Dolayısıyla tıpkı rüya analizleri gibi eserin psikanalitik yorumu, bir bakıma yazarın psikanalizine de kapı açmış olur.¹ Psikanalitik eleştiri eserde insan davranışlarının kökenini ve gizli kalmış taraflarını çözerken bu gizliliğin boyutu eserin dünyasından yazarına kadar uzanır.²

Söz konusu edeceğimiz yazarın psikanalizi konusunda Freud, bilhassa *Yaratıcı Yazarlar ve Gündüz Düşleri* isimli yazısında sanatsal yaratım ile çocuk oyunları, gündüz düşleri, fanteziler arasında bir benzerlik bulunduğu bahseder. Özellikle kurmacaya dayalı metinlerde yazarın gizli arzularının

1 Hank de Berg(2003), *Freud's Theory and Its Use in Literary and Cultural Studies*, Camden House, N.Y. USA, s.84-85...

2 Cafer Gariper, Yasemin Küçükcoşkun(2009), *Dionizyak Coşkunun İntişam ve Sefaleti-Yakup Kadri'nin Nur Baba Romanına Psikanalitik Bir Yaklaşım*, Akademik Kitaplar, İstanbul, s.22.



tıpkı çocuk oyunlarındaki stratejiler gibi zenginlik, güç, şöhret, aşk gibi stratejilere dönüştürülerek açığa çıktığını söyler. Fakat gündüz düşçüsü yani yazar bütün bu gizli arzuları; çocukluk rüyalarından, gençlik fantezilerinden gelen tutkuları sosyal ve estetik bir bağlam içine yerleştirerek dönüştürür.³

Freud, edebi metni bir anlamda rüyaya fakat gündüz rüyalarına benzetir ve rüya yorumlamalarında kullandığı metodu edebi metin ve diğer sanat alanlarındaki ürün incelemelerine de uygular. Ona göre gündüz rüyalarının gece rüyalarından tek farkı "ben" tarafından sosyal çevreye, normlara göre ayarlanmış olmalarıdır. Dolayısıyla bir sanat eseri, yani gündüz rüyası, aslında yazarın gizlemeye çalıştığı bir karakter özelliğinin değiştirme ve gizlemelerle doyuma ulaştırılmasıdır.⁴ Freud burada bahsini ettiğimiz çözümler ışığında Michelangelo'dan, Leonardo'ya, Shakespeare'den, Dostoyevski'ye, Jensen'e kadar pek çok sanatçı ve edebiyatçının eserini yorumlama girişiminde bulunur.⁵ Freud'un bu konudaki bir başka görüşü de sanatçı yaratıcılığının doğrudan doğruya nevrozla bağlantılı oluşudur.⁶ Nevrozun da yaratıcılığın da kaynağı birdir, her ikisi de bilinçdışı çatışma alanından beslenir. Bilinçli benin yani egonun, gerçekle ve toplum yasaklarıyla yüzleşmesi sonucu ben tarafından konmuş olan sansürden dolayı dışa çıkamayan içgüdüsel arzular, bir nevi sanat eseri vasıtasıyla bir katarsis yani arınma aracına dönüşür. Eğer bilinçli ben, bunları toplum ve hayat realitesine uyacak bir biçimde açığa çıkarmazsa yani mesela bir sanat eserine dönüştürmezse bunlar histeri, fobi, obsesyon gibi nevrozlarla kendini gösterir; fakat kişinin bunları bilinçli bir çözümlenmeyle esere dönüştürmesi de eserin bilinçaltı dili okunduğunda yazarın psikanalizini verir. Yani yaratıcı kişilik, "ben" in kontrolünü gevşeterek bilinçdışı etkileri sanatta yeniliğe dönüştürür ve kendi iç çatışmalarını da çözmüş olur ve bir anlamda kendisini arındırır. Bu görüş Freud'un sanat eserini Aristocu bir bakış açısıyla bir nevi katarsis nesnesi olarak görmesinin bir sonucudur. Fakat burada yazarı bir nevrozlu olarak görmemek lazımdır; bu, ondaki iç çatışmaların kuvveti ile orantılı olan bir yaratıcı tasarımdır, bir çeşit nevrozu önleme çabasıdır.⁷ Diğer taraftan bütün bu çözümlenmelerde Freud

3 Graham Frankland(2000), *Freud's Literary Culture*, Cambridge University Press, Cambridge, s.69.

4 Gürsel Aytaç (1999), *Genel Edebiyat Bilimi*, Papirüs Yayınları, İstanbul, s.112-113.

5 Norman N. Holland(1990), *Holland's Guide to Psychoanalytic Psychology and Literature and Psychology*, Oxford University Press, N.Y. USA, s.34.

6 Freud-Jung-Adler(1981), *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, (Çeviren: Selahattin Hilav) Dost Kitapevi Yayınları, İstanbul, s.71-72.

7 Alexandre Vexliard(1966), "Yaratıcılık Teorileri ve Eğitim", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Dergisi*, (Çeviren: Nusret Hızır), C.4, nr.yok, s.114-115.



psikanalizminin önemli kavramlarının; rüya yorumları yanında, oedipus kompleksinin, cinsel tutkuların, narsistik karakterin de merkezde yer aldığını söylemek lazımdır.

Psikanalizin edebi metinlere uygulanmasının önemli isimlerinden biri olan Norman Holand da sanat eserinin yazarının bilinçaltında bulunan bir fanteziden kaynaklandığı görüşündedir. Bundan dolayı eğer sanat eseri, gizli bir fanteziyi saklamaya, rüyalarda olduğu gibi üzeri örtük bir biçimde dışa vurmaya hizmet ediyorsa, eserin temelindeki unsurların ortaya çıkarılması, bu oyunun bozulması sonucunu verecektir.⁸

Freud psikanalizmini edebi metin bağlamında devam ettiren bir diğer dikkate değer isim Lacan'dır ve onun bu alanda üzerinde önemle durduğu "ayna dönemi", dolaylı olarak Freud'un ödip kompleksinden beslenir. Bu aşama çocuğun bebekliğinden itibaren kendisini annesinin gözlerinde keşfetmesiyle başlar, kendi dışındaki dünyayı, anne ve babayı diyalektik olarak ve cinsiyet olarak algılamayla devam eder ve narsistik bireyleşme ile son bulur. Ödip kompleksinin Freudien anlayışta temelde cinsiyet merkezli bir diyalektik algı olduğu malumdur. Erkek çocuk baba figürüne karşı anneyi himaye içgüdüleriyle, kız çocuk da anne de gördüğü eşdeğer eksikliği babaya duyduğu ilgiyle tolere eder ve zamanla bu ilgiler dışa doğru açılıp diğer insanlara yönelir ve çocuk kendi bireyselliğini kurmuş olur. Lacan'ın bu alandaki katkısı baba algısını dildeki ve kültürdeki bir koda, yasaya dönüştürmesidir.⁹ Lacan'a göre metnin dili, bilinçaltı gibi yapılanmıştır ve metindeki tekrarlar, imgeler, dil oyunları yazarın bilinçaltının yansımasıdır. Dilden bağımsız bir özne düşünmek mümkün değildir.¹⁰ Diğer taraftan Klein'in çocuk ve oyun ilişkileri bağlamındaki çözümlemeleri de gündüz düşüşü-yazar ile eseri arasındaki ilişkiyi anlama bakımından önemli ipuçları vermektedir.¹¹ Adler de sanat eseri üretmenin, bedeni veya psikolojik bir eksikliği örtbas etmeye dayalı olduğu fikrindedir.¹²

Barthes'ın yazmak konusunda kendi kendine yapmış olduğu şu analiz bunları açıklar niteliktedir: "Yazmak; etrafında dönüp durduğum bu oyunun içinde sıkıştım kaldım. Yazma histerisi ile sosyal yapının bana zorladığı

8 Oğuz Cebeci (2004), *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İthaki Yayınları, İstanbul, s.9.

9 Madan Sarup(1995), *Postyapısalcılık ve Postmodernizm*, (Çeviren: A. Baki Güçlü), Ark Yayınevi, Ankara, s.20.

10 Patricia Waugh (2006), *Literary Theory and Criticism: An Oxford Guide*, Oxford University Press, N.Y., s.206-207.

11 J.D. Nasio (2008), *Psikanalizin Yedi Büyüğü*, (Çeviren: Kenan Saralioğlu), Kırmızı Yayınları, İstanbul s.192-199.

12 Rollo May (2007), *Yaratma Cesareti*, (Çeviren: Alper Oysal), Metis Yayınları, İstanbul, s.61-62.



genel kabuller, yol göstermeler, işaretler, kodlar arasında mücadele ediyorum... Yazmanın daha derinlerine gitmek istiyorum, sınırlandırılmam derinliklerine. Artık bir çocuk değilim. Keşfetmeye başladığım şey, ateşli, tutkulu bir zevkin estetiği mi?"¹³ Foucoult da Yazma Zorunluluğu adlı yazısında Nerval bağlamında yazmanın ve deliğinin birbirine yakın sınırlarından ve her ikisinin de bir var oluş biçimi olduğundan bahseder.¹⁴ Şüphesiz ki bu konu üzerinde fikir beyan edenler bunlarla sınırlı değildir. Bir bildiri metni çerçevesinde sınırlı tutmak durumunda kaldığımız yazarın psikanalizi meselesinde Melanie Klein, Margaret Mahler, Bernard Winnicott, Julia Kristeva ve daha pek çok ismi de hatırlamak gerekir.¹⁵

Edebiyatımızda bu tarzda bir inceleme yapmaya en uygun yazarlardan birisi belki de ilki hiç şüphe yok ki Peyami Safa'dır. Bir "facia atmosferiyle" hayata başlayan daha iki yaşında iken babasını ve kız kardeşini on ay içinde kaybeden, hem kocasını ve hem de çocuğunu kaybetmiş bir annenin hıçkırıkları arasında büyüyen, yine çocuk denilebilecek bir yaşta bir kolunu kaybetme korkusuyla yüzleşen bir yazarın¹⁶ bütün bu çocukluk tecrübelerini eserine aktarması gayet normaldir.¹⁷

Ele alacağımız *Yalnızız* romanı¹⁸, II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında anlatır. Samim, Besim ve Mefharet isimli üç kardeş ile Mefharet'in çocukları Selmin ve Aydın birlikte İstanbul'da Yeşilköy'de babadan kalma bir köşkte yaşamaktadırlar. Samim ve Besim bekârdır. Mefharet ise sekiz ay önce kocasını kaybetmiştir. Mefharet'in kızı Selmin'in milliyetçi fikirlere sahip nişanlısı Ferhat, bir akşam Mefharet ile tartışır, bunun üzerine anne Mefharet, Ferhat'ı evden kovar ve kızının Ferhat'la evlenmesine asla izin vermeyeceğini söyler. Bu olayın ardından Selmin'in annesiyle arası açılır ve onu üzme için hamileymiş gibi davranmaya başlar. Kızının garip davranışlarını fark eden anne Mefharet, bu durumu hazmedemez, şüphe içinde çocuğun babasını araştırmaya başlar. Samim, günlük tutmaktadır. Şüpheli olan Mefharet,

13 Patrick Mahony(1996), "Pschoanalysis- The Writing Cure", *Writing in Psychoanalysis*, (Editörler: Emma Piccioli, Pier Luigi Rossi, Antonio Alberto Semi), Karnac Books, London, s.14.

14 Michel Foucoult(2006), *Seçme Yazılar-6 Sonsuza Giden Dil*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.177-178.

15 Michael Ryan(2007), *Literary Theory-A Practical Introduction*, Second Edition, Blackwell Publishing, USA, s.93-100; M.A.R. Habib (2005), *Modern Literary Criticism and Theory-A History*, Blackwell Publishing, USA, s.571-601.

16 Mehmet Tekin(1999), *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, Ötüken Yayınları, İstanbul, s.13-14.

17 Peyami Safa'nın geniş çaplı bir biyografisi için bak: Beşir Ayvazoğlu(1998), *Peyami-Hayati Sanatı Felsefesi Dramı*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

18 Bu bildiride romanın şu baskısı esas alınmıştır: Peyami Safa(1985), *Yalnızız*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.



Besimle birlikte gizlice bu günlükleri okuyarak, çocuğun kimden olduğunu anlamaya çalışır.

Hatta bir ara günlüklerde geçen gizli sevgiliden hareketle kardeşi Samim'den bile şüphelenir. Selmin ile dayısının hareketlerine kuşku ile bakmaya başlar. Annesinin ısrarlarına ve baskısına dayanamayan Selmin başka bir yalan uydurarak daha önce evlerine gelen ve polis tarafından aranan bir komünist propagandacısı olduğu anlaşılan "aç adam"dan hamile olduğunu söyler. Annesi sinir krizi geçirir fakat Selmin daha sonra hamilelik konusunun yalan olduğunu ve öç almak maksatlı yaptığını itiraf eder.

Bu arada Samim olmasını arzuladığı dünya düzenini içeren ve adı Simeranya olan ütopyik bir ülkeyi anlattığı bir kitap yazmaktadır. Günlüğünde bahsi edilen gizli sevgili ise annesi Necile'yle geçmişte ilişkide bulunduğu Meral'dir ve Meral'in, Samim'in annesiyle olan bağlantısından haberi yoktur. Ayrıca Meral ile Selmin'in nişanlısı Ferhat da kardeştir. Romanın ana karakteri Samim olmakla birlikte temel problem Meral üzerinden yürütülür. Meral çatışmalar yasayan bir genç kızdır ve Samim, Meral ile sürekli konuşarak onu bu buhrandan kurtarmaya çalışır. Bir anlamda yazar mesajlarını Samim vasıtasıyla Meral üzerinden okuyucuya ulaştırır. Bu sırada Meral'in okul arkadaşlarından biri olan ve yaşlı adamla metres hayatı yaşayan Feriha Paris'ten gelmiştir. Sık sık Feriha ile görüşen Meral Paris'e gitme sevdasına kapılır. Samim ve Meral'in geleneklere bağlı kardeşi Ferhat, onun Feriha ile görüşmelerini istemez ancak sürekli bir yalan uyduran Meral Feriha ile görüşmeye devam eder. Paris'e gidip orada konservatuar eğitimi almak istediğini söyleyen Meral'in asıl maksadı toplum baskılarından kurtulmak, Paris'te rahat bir hayat yaşamaktır. Samim, sık sık yalan söylemeye başlayan Meral'in yalanlarını yakalamaya başlar ve bu yalanların ardından Meral'den ayrılır. Diğer taraftan Ferhat da Meral'in hayatını tasdik etmez ve onu bu fikrinden vazgeçirmeye çalışır. Bütün bunlara rağmen Meral evden kaçmaya karar verir fakat tam bu fikrini uygulayacakken durumu fark eden Ferhat onu yakalar ve Meral'i odasına hapseder. Odada buhrana kapılan Meral, kendini sorgulamaya başlar. Bu arada sigara içmek üzere çakmağına gaz doldururken benzin eteğine dökülür ve yanarak ölür. Diğer taraftan Meral'in annesi Necile'nin evinde de garip birtakım olaylar yaşanır. Evin hizmetçisi Renginaz kapıya vurulduğunu, ıslık çalındığını duyar, alevlerden ve biri beş geçe yaşanacak bir felaketten bahseder. Bu arada Meral'in annesi Necile kendisine gelen bir telefonda kızının yanarak öldüğünü öğrenir ve bu haber üzerine kalp krizi geçirerek hayatını kaybeder. Samim, Necile'nin evine gittiğinde onun ölmüş bedeniyle karşılaşır.



Yalnızız üzerine yapılan çözümler genellikle romanın kuvvetle kutupluluk, karşıtlık, diyalektik veya ikili düşünme biçimi gibi ilkelere dayandığını söylerler.¹⁹ Bu, temelde romanın üst katman anlam seviyesini açıklar nitelikte olmakla birlikte, yukarda söylediklerimize bağlı olarak bir çeşit iç açmazların yorumlanıp dönüştürülmesiyle arındırılması veya çocuk oyunlarının stratejik tavır takınmalarının bir yansıması olduğu ya da aynalama evresine bağlı bir iz düşünüm olduğu düşünüldüğünde bu bağlamda ilk ele alınması gereken psikanalitik durum, ödipal dentedir.

Dikkat edildiğinde romanın kadın kahramanlarının ortak bir kaderi paylaştıkları görülür. Gerçi bütün roman karakterlerinde görülebilen huzursuzluk ortak bir durum olmakla birlikte kadınların en temel benzerliklerinden biri gibi görünen terk edilmişlik psikanalitik bağlamda ele alındığında baba tarafından erken yaşlarda terk edilmiş bir anneyi işaretlemektedir. Samim'in ablası Mefharet birkaç ay önce eşini kaybetmiştir. Yeğen Selmin, nişanlısı Ferhat'tan ayrılmıştır. Meral ve annesi Necile aynı mutsuzluk simgesi kadınlardır.

Lacan psikanalizinde çocuğun hayal gücü ayna evresi dediği dönemde oluşur. Peyami Safa'nın bu dönemi sancılı geçirdiği malumdur. Baba figürünün yokluğu, aslında romanda yazarın başından beri koymaya çalıştığı diyalektik yapıyı bozar. Yani açık bir dille ifade etmek gerekirse metnin derinliğindeki patriarkal öge, gerek romanın vaka yapısındaki ütopya ve gerçeklik ikilemine ve gerek kadının terk edilmişliği ve cinsellik konularına bir eksiklik oluşturarak şekil vermiş olur.

Romanda İstanbul gerçek mekânının her iki ucuna konan ve ideal mekân olarak tasarlanan Simeranya ve Paris diyalektik bir tasarım oluşturur. Bunun aynı zamanda yazarın roman boyunca işlemeye çalıştığı kutupluluğa hizmet ettiği sanılsa bile Paris gerçek mekanının karşısına konan Simeranya 2100 yılına ait ütöpik bir ülkedir ve bu kutupluluğun bir tarafında boşluk yaratır. Üstelik Paris gerçek mekânının daha çok kadınlar etrafında bir paradigmaya bağlanmış olması ve feminen bir figür yüklenmiş olması ayrıca dikkat çekici bir konudur. Diğer taraftan ütopyanın yani olmayan mekânın sıklıkla romanda yazarın sözcüsü olduğu söylenen Samim yani maskülen figür etrafında şekillendirilmiş olması, metnin doğasından, yazarından kaynaklanan anne-baba diyalektikine bağlanabilir. Fakat burada erkek imagonun yani Simeranya'nın bir boşluğa dayandırıldığı, bir olmayana dayandırıldığı görülür ki bu bizzat yazarın bilinçaltında bir eksik olarak yer

19 Gürsel Aytaç(1999), *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan Yayınları, Ankara, s.93; Beşir Ayvazoğlu, *Peyami-Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı*, s.414-420; Mehmet Tekin, *Romanca Yöniyle Peyami Safa*, s.250-276.



alan baba figürüne bağlanabilir. Konu Freudçu bakıştan Jungcu perspektife kaydırıldığında da yani bireysel bilinçaltından kolektif bilinçaltına doğru gidildiğinde yazarın evrensel insanoğlu bilincinden, mitik bilinçten miras aldığı bir arketipin de burada ortaya çıktığından bahsedilebilir. Freud'un mağara veya anne karnı olarak da tanımladığı bu durum, Jungcu anlayışta geriye dönüş ve yeniden doğuş arketipi olarak ifade edilir. Şüphesiz ki bu her ne kadar kahramanın da psikanalizi gibi görünse de aslında Samim şahsında yazarın psikanalitik durumudur. Türk mitolojisinin Türeyiş ve Ergenekon destanlarında olduğu gibi diğer dünya milletlerinin mitik metinlerinde de sıkça rastladığımız bu arketip, geriye dönüş, arınma, saflaşma ve yeniden doğuş bağlamında ebedi dönüş ritüelini içerir ki sonuç yine yazarın romanda "olmak" probleminin arkasına sakladığı gerek bireysel ve gerek evrensel insanın arınma ihtiyacıdır.

Bu durumun yani baba figürünü her defasında boşlukta kalmasının bir yansıması da yazarın ilk baskıda yer verdiği prolog kısmını daha sonraki baskılarda çıkarmasında bulunabilir. Dikkat edildiğinde aslında bu bölüm romanın diğer üç bölümünde durmadan işleyen temel izleklerin ilk tohumlarını taşıyan bir kısım olması itibarıyla romanın genetik doğasının bir prototipi durumundadır. Ve romanın ilerleyen bölümlerinde sık sık bu prologa atıflarda bulunan yazarın, bunun çıkarılmasıyla oluşan kusuru görmemesi düşünülebilir mi²⁰ yoksa metnin babası konumundaki bu kısmın bizzat yazarın bilinçaltı etkileriyle öldürüldüğü, sürgün edildiğini söylemek daha mı uygundur.

Yazarın bilinçaltında yukarıdaki boşluğa bağlı olarak yer ettiğini söyleyebileceğimiz bir başka durum da Selmin'in hamilelik meselesinde ve Meral ile annesinin öldürülmesinde bulunabilir. Selmin'in gerçekten hamile olmayışı, Meral ve Necile'nin romanın sonunda öldürülüşü ile başka tipte hayat ve yaşama biçimlerine fırsat tanımayan alternatif hayat boşluğu karşımıza çıkar. Her ne kadar bu, yazarın fikri kabullerinin bir aksi gibi duruyorsa da buraya kadar bahsini ettiğimiz boşluklarla birlikte düşünüldüğünde güçlü bir anlam kazanmaktadır.

Belki de aynı sıkıntının yol açtığı bir başka kırılma ki bundan kastımız –yazarın kendi doğasını ele verdiği yer demektir– romanın içindeki cinsellikle ilgili imalarda bulunabilir. Bunlardan biri annesinin nişanlısı Ferhat'ı kovması üzerine Selmin'in, annesinden öç alma bahanesiyle hamilemiş rolü yapmasıdır. Selmin'in bu oyununa başta kanan annesi Mefharet bu bebeğin kimden olabileceği şüphesine kapılır. Ve hatta bir ara ağabeyi

20 Mehmet Tekin, *Romançı Yönüyle Peyami Safa*, s.253-254.



Samim'den bile şüphelenir. Her ne kadar daha sonra bunun bir oyun olduğu ve öç alma hıncıyla yapılmış bir sahtekârlık olduğu ortaya çıksa da böyle bir göndermenin romanın doğasına eklenmiş olması bir figüratif anlam yaratır. Buna benzer bir başka kırılma yine Samim etrafında kurulur. Samim kendisinden yaşça oldukça küçük Meral'le ilişki içindedir fakat Meral'in annesi ile de gençlik yıllarında birliktelik yaşamıştır ve dolaylı olarak yapılan vurgulardan biri, Meral'in Samim'in kızı olma ihtimalidir. Yukarıdaki örneğe benzeyen bu çarpık ilişki vurgusu şüphesiz ki her yazarın sıklıkla başvurduğu bir strateji değildir. Fakat burada bilinç seviyesine yani sosyal ve ahlaki normlarla ilişkili olan yönüne dayalı olarak yazarın geliştirdiği strateji, kahramanını felsefeden, psikolojiye, edebiyata, diğer sanat dallarına, değişik bilim alanlarına ait geniş bir bilgiye sahip kılmasıdır. Belki de Peyami Safa romanlarının genel bir özelliği ve yine belki de romana aktarılan doğal hayat işleyişini öldüren tarafı her zaman için kendini temsil eden bir sözcüyü eserine sokmuş olmasıdır. Bu narsistik bir tavrın yansımaları olarak okunabileceği gibi aynı zamanda nevrotik takıntı ve çelişkilerin örtülmesi ve başka bir şekilde sokularak sosyalleştirilmesi, ahlaklaştırılması veya normatif değer yargıları bağlamına oturtularak bir katarsisin gerçekleştirilmesi olarak da görülebilir. Nitekim romanın temel problemlerinden biri insan olmak, birey olmak etrafında şekillendirilen ontik ve psikolojik bağlamdır. Yani bir anlamda yazar, kendi iç açmazlarını, bilinçaltı takıntılarını bilinç seviyesinde milli, ahlaki, evrensel değerlere dönüştürerek çözümleme yoluna girer ve kendisini arınmış hissederek.

Diğer taraftan romanın dil ve imaj yapısına bağlı yazar psikanalizminin daha uzun bir çalışmayı gerektirdiğini ifade etmek durumundayız. Toparlandığında *Yalnızız*'da büyük bir temel teşkil eden diyalektik algının bir tarafının boşluğa dayandığı; bunun da maskülen figürün yazar zihninde yeterince yer etmediğine bağlı olduğu ve yazarın geleneksel değer normlarını dönüştürerek maskülen figür yerine kullandığı söylenebilir.

Kaynaklar

- Aytaç, Gürsel (1999), *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Aytaç, Gürsel (1999), *Genel Edebiyat Bilimi*, Papirüs Yayınları, İstanbul.
- Ayvazoğlu, Beşir (1998), *Peyami-Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı*, Ötügen Yayınları, İstanbul.
- Berg, Hank de (2003), *Freud's Theory and its Use in Literary and Cultural Studies*, Camden House, N.Y. USA.
- Cebeci, Oğuz (2004), *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Foucault, Michel (2006), *Seçme Yazılar-6 Sonsuza Giden Dil*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Frankland, Graham (2000), *Freud's Literary Culture*, Cambridge University Press, Cambridge.



- Freud-Jung-Adler (1981), *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, (Çeviren: Selahattin Hilav) Dost Kitapevi Yayınları, İstanbul.
- Gariper, Cafer - Yasemin Küçükcoşkun (2009), *Dionizyak Coşkunun İhtişam ve Sefaleti-Yakup Kadri'nin Nur Baba Romanına Psikanalitik Bir Yaklaşım*, Akademik Kitaplar, İstanbul.
- Holland, Norman N. (1990), *Holland's Guide to Psychoanalytic Psychology and Literature and Psychology*, Oxford University Press, N.Y. USA.
- Mahony, Patrick (1996), "Pschoanalysis-The Writing Cure", *Writing in Psychoanalysis*, (Editörler: Emma Piccioli, Pier Luigi Rossi, Antonio Alberto Semi), Karnac Books, London.
- May, Rollo(2007), *Yaratma Cesareti*, (Çeviren: Alper Oysal), Metis Yayınları, İstanbul.
- Nasio, J.D.(2008), *Psikanalizin Yedi Büyüğü*, (Çeviren: Kenan Saralioğlu), Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Ryan, Michael (2007), *Literary Theory-A Practical Introduction*, Second Edition, Blackwell Publishing, USA. Habib, M.A.R.(2005), *Modern Literary Criticism and Theory-A History*, Blackwell Publishing, USA.
- Safa, Peyami (1985), *Yalnız*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Sarup, Madan (1995), *Postyapısalcılık ve Postmodernizm*, (Çeviren: A. Baki Güçlü), Ark Yayınevi, Ankara.
- Tekin, Mehmet (1999), *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Vexliard, Alexandre (1966), "Yaratıcılık Teorileri ve Eğitim", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Dergisi*, (Çeviren: Nusret Hızır), C.4, nr.yok.
- Waugh, Patricia (2006), *Literary Theory and Criticism: An Oxford Guide*, Oxford University Press, N.Y.